

BRUGGERIKLUBBENS

medlemsblad - 1 - 2001

Innehåll nr 1 2001

Redaktörens spalt	2
Ordföranden har ordet	3
Protokoll från styrelsemöte	5
Falcons ölskola	7
Nytt öl härstammar från vrakgods	10
De tio största ölmärkena	10
Aktiebolaget Nya Centralbryggeriet 1899-1949.	
En minnesskrift	11
Ändringar i medlemsregistret	12
Annonser m.m.	30

- BRYGGERIKLUBBEN -

FÖRENING FÖR SAMLARE OCH BRYGGERIINTRESSERADE

*****

*KLUBBEN BILDADES 1982 OCH BESTÅR AV PERSONER I SVERIGE, DANMARK,
NORGE OCH FINLAND MED ETT AKTIVT INTRESSE FÖR BRYGGERIINDUSTRIN*

STYRELSE:

Sören Borgström (ordförande), Björn Harnby (sekreterare),
Rickard Laisfeldt (kassör)
Patrik Berglund och Ove Grip (övriga ledamöter)

Medlemsbladets redaktör: Ove Grip, tel: 026-12 82 85, E-post: ove.grip@ab-online.nu

Bryggeriklubbens medlemsblad utkommer som regel 4 ggr/år

Manusstopp: 10/3, 10/6, 10/9 och 10/12

Föreningens postgiro: 37 74 32-0 Föreningens bankgiro: 5304-6942

Föreningens E-postadress: bryggeriklubben@yahoo.com

Adresser:

Sören Borgström, Runvägen 6, 137 55 Tungelsta
Björn Harnby, Persikogatan 284, 426 56, Västra Frölunda
Rickard Laisfeldt, Medlevägen 281, 931 98 Skellefteå
Patrik Berglund, Slaggatan 4, 774 43 Avesta
Ove Grip, Bäverstigen 22, 806 41 Gävle

*****

REDAKTÖRENS SPALT

Hej!

Jag vill inleda med att be om overseende för att detta blad kommer lite sent. Orsaken är sjukdom i familjen. Min mor har drabbats av en svår sjukdom. Detta har tagit en mycket stor del av min tid i anspråk.

Påskan närmar sig med stormsteg och påskölen har kommit. "Min" Systembutik i Gävle har alla sorter och jag har redan kunnat prova dem, många t.o.m. flera gånger. Glädjande nog tycks Jämtlands Bryggeri ha kunnat producera så det räcker. I min butik ser det i vart fall ut att finnas tillräcklig mängd. Jämtlands Påsköl tycks dock bara komma tvåa i år. Enligt Dagens Industri smakar Häxöl bäst. Men smaken är ju som bekant olika.

Som jag tidigare nämnt håller dessvärre min Systembutik på att förfalla nu för tiden. Den kvinna som hade hand om ölen i

butiken har dessvärre flyttat till en nyöppnad självbetjäningsbutik i ett köpcentrum en bit utanför Gävle och det finns ingen kvar i min butik som kan axla hennes mantel. Jag befara att det kommer att bli som det var förr, inte på den gamla goda utan på den gamla dåliga tiden, att det är kunderna som måste trycka på för att nya ölsorter ska tas hem.

Vi har två Systembutiker i centrala Gävle. Jag vet att jag föraktfullt har skrivit om den andra i denna spalt. Jag ska göra det en gång till. I februari släpptes ovanligt många goda och intressanta öl på Systemet. Jag tänker då inte på fotbollsölet från Slottskällan (MFF Support) eller det extrastarka ölet från Pripps (Blågul) utan på de två stouten från Irland (Guinness Foreign Extra Stout resp. O'Hara's Celtic Stout) och den ganska beska pilsnern från Pilsner Urquell i Tjeckien (Gambrinus). De irländska stouten fick 4+ av 5 i Dagens

Fortsättning sidan 4

ordföranden har ordet!

Tungelsta i mars 2001.

Bäste läsare !

Nu kan man verkligen se att våren är i antågande överallt. Visserligen inte i Skellefteå med omnejd, men den kommer snart även dit.

Som jag tidigare berättat, är det en spännande tid så här i början på året, då man med stort intresse följer hur medlemsskapen förnyas. Det är inte många som väljer att avsluta sitt medlemskap och jag vill passa på att tacka dem som förnyat detsamma.

Visserligen har vi tappat 3 stycken stödjare i nuläget, men det beror på nedläggningar och sammanslagningar. Således skall Falcons tappningsanläggning i Holmsund upphöra fr.o.m. den 1 april, Guttsta har köpts av Åbro som lagt ned dess tappning och Munkbo / Zeunerts har blivit ett företag. Förhoppningsvis blir de övriga stödjarna kvar.

Den normala vardagslunken avbröts något i och med att jag fyllde 60 år den 19 februari och jag vill här passa på att tacka alla er som hörde av er till denna dag.

En hjärtesak för många av Bryggeriklubbens samlande medlemmar är den årliga omröstningen av "Årets etikett". Just nu i mitten av mars, har det inkommit 30 stycken röstningar och givetvis lär det komma fler. Men det vore trevligt om vi varje år kunde få ännu fler att rösta.

Jag vill därför vädja till er som ännu inte röstat, att omgående ringa mig för att göra detta.

Det känns mycket konstigt för dem som följt bryggerihistorien under många år, att namn som Falcon och Pripps i fortsättningen endast lär bli varumärken. Företaget som äger de 3 bryggerierna heter ju Carlsberg Sverige AB. Sammanslagningen innebär även att 1 av 2 bryggerier på västkusten kommer att läggas ned. Enligt rykten, skall kapacitetsutnyttjande, effektivitet och sysselsättningsproblematiken på orten, vägas in när beslutet om vilket bryggeri som skall nedläggas skall tas. Falkenberg eller Göteborg blir utan ett stort bryggeri i framtiden.

Med detta medlemsblad, får de samlande medlemmarna en inbjudan till årets första träff, den som går av stapeln i Stockholm och Uppsala den 19 maj. De av er som är intresserade av att delta, bör anmäla er **snarast** möjligt. Jag hoppas att vi får se en del nya ansikten på träffen.

Till er som väntar på utlovade läsketiketter genom klubben vill jag säga: ta det lugnt, ni är inte bortglömda, de kommer så småningom. Det är mycket att plocka med för mig.

Avslutar med att önska er alla en skön vår. Med varma hälsningar från

Støren

Redaktörens spalt...forts. från sidan 2

Industris ölspalt medan Gambrinus fick 5+. På premiärdagen fanns inte Gambrinus i min Systembutik (stouten från Irland fanns dock) varför jag tog en promenad över ån till den andra butiken. Där fanns en av de fem nya sorterna - Blågul med sina 7,2 procent för 13:80. På min fråga till föreståndaren varför inte de mycket intressanta sorterna som fått 4 resp 5+ i en ölspalt fanns fick jag svaret: "Det går inte att sälja öl här som har lägre alkoholstyrka än 7 procent och som kostar mer än 14 kr." Därför hade man inte öl som andra kunder än de som bara dricker öl i berusningssyfte efterfrågar. Svaret fick mig nästan att skriva en insändare med rubriken FÖR VEM ÄR SYSTEMET TILL? i Gävletidningarna. Jag ångrar att jag inte gjorde det.

På tal om Systembutiker måste jag berätta om en sådan som vid mitt besök där blev en

mycket positiv överraskning för mig. Butiken ligger i Värnamo. Vilket sortiment det fanns där! Där fanns t.ex. en sex-sju olika alesorter från beställningssortimentet samt de ganska sällsynta sorterna Chimay vit och Samuel Adams Triple Bock. Jag berömde givetvis personalen i butiken för sortimentet och fick då veta att det var Lars Schweitz (Bredaryds värdshus) som skulle berömmas för detta. Det var hans förtjänst att intresset för öl blivit så stort i trakten runt Värnamo. Personalen tyckte att det var väldigt roligt och berättade med illa dold stolthet att det dessutom var många som inte bodde på orten som stannade till i butiken när de passerade Värnamo. Det kommer även jag att göra i fortsättningen.

Redaktören önskar alla läsare en skön och givande vår.

Redaktören

TACK alla gratulanter!

Tiden går... redan 60 år

TACK!

för uppvaktningen

den 19 februari 2001

Ören

Protokoll fört vid styrelsemöte för BRYGGERIKLUBBEN i Falkenberg den 14 mars 2001

Närvarande:	Sören Borgström	Ordförande
	Rickard Laisfeldt	Kassör
	Patrik Berglund	Övrig ledamot
	Ove Grip	Övrig ledamot

1. Mötets öppnande

Mötet öppnas av ordföranden Sören Borgström.

2. Mötesfunktionärer

Till mötesordförande väljs Sören Borgström och till sekreterare Ove Grip.

3. Dagordningen

Varken kallelse eller dagordning hade sänts ut. Styrelsen enas om den dagordning som framgår av protokollet.

4. Medlemssituationen

Sören meddelar att tre stödjande medlemsskap kommer att upphöra av följande skäl:

- Guttsta Bryggeri AB därför att bryggeriet köpts av medlemmen AB Åbro Bryggeri och produktionen på bryggeriet har upphört
- Ettdera av Munkbo Ångbryggeri AB och Zeunerts AB därför att Munkbo har köpt Zeunerts
- Falcon Bryggerier i Umeå därför att Falcon upphör med sin verksamhet där.

Rickard meddelar att tio samlare ännu inte har betalat medlemsavgiften.

5. Inkommen skrivelse

Erik Schauman hade kommit in med en skrivelse till Sören. I skrivelsen hade Erik begärt att få svar på följande fråga. En bekant till Erik, en norrman, som samlar på öletiketter, skulle gärna vilja bli medlem i Bryggeriklubben. Den bekante hade till Erik sagt att han hört av en annan norrman, som är medlem, att det finns en kvot för hur många som får bli medlemmar, och att det inte var någon idé att ansöka om medlemsskap, eftersom kvoten var fylld. Erik ville veta om norrmannens påstående var riktigt.

Styrelsen konstaterar att det inte finns någon kvotering när det gäller medlemsskap och således inte heller någon kvot som är fylld. Enligt § 1 i styrelsens stadgar gäller att medlem (i klubben) ska vara samlare eller stödjare och bosatt eller verksam i Norden. Enligt § 3 väljs medlem in genom beslut i styrelsen eller på ett årsmöte. Enligt ett styrelsebeslut gäller att danskar som tillhör en dansk samlarförening kan bli medlem i Bryggeriklubben endast om de tillhör den danska föreningens styrelse.

6. Etiketter

Diskuteras olika etiketter. Sören meddelar att vissa bryggerier inte sänder etiketter till honom utan han måste hämta dessa. Det vore därför bra om medlemmarna tipsade Sören om de nya etiketter de sett, framförallt lättöls- och 3,5-etiketter.

7. Initiativ från Veikko Roos

Sören meddelar att Veikko Roos på eget initiativ tillverkat eller låtit tillverka gästböcker som ska överlämnas till Bredaryds Vårdshus, Nynäshamns Ångbryggeri, Slottskällans Bryggeri och Tärnö (Nils Oscar) Bryggeri. Gästböckerna är försedda med bryggeriernas namn och med Bryggeriklubbens märke. Sören visar upp den gästbok som han skulle överlämna till Bredaryds Vårdshus. Styrelsen anser att Veikko tagit ett mycket trevligt initiativ som kommer att ge Bryggeriklubben mycket god renommé.

8. Kommande möten och träffar 2001

Kallelsen till vårmötet den 19 maj kommer tillsammans med medlemsbladet i månadsskiftet mars/april. Klubben kommer att sponsra kostnaden för mat och dryck på Gamla Stans Bryggeri med 80 kr.

Vid höstmötet den 15 september på Pripps i Göteborg blir det visning av bryggeriet samt mat och ölskola där. Det är f.n. osäkert om det tänkta besöket på Surte Glasbruksmuseum kan bli av.

9. Möten och träffar 2002

Bryggeriklubben firar 20-årsjubileum 2002. Enligt Sören är det tänkbart att klubben tar fram en egen etikett och att Banco Bryggerier kan tappa öl med etiketten på flaskorna.

Tänkbara bryggerier för vårmötet är Borns Bryggeri och Jämtlands Bryggeri.

För höstmötet är Kopparbergs Bryggeri, Spendrups i Grängesberg samt Banco Bryggerier tänkbara.

Det är enligt styrelsen tänkbart att utse en festkommitté till höstmötet som kan ordna någon form av underhållning.

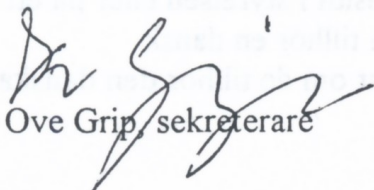
10. Övriga frågor

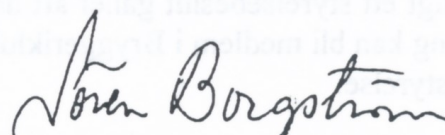
Styrelsen är ense om att medlem får ta med sig endast en gäst till Bryggeriklubbens bryggeribesök och andra träffar.

Sören meddelar att Björn Harnby vill avgå som sekreterare och att en ersättare för honom behövs.

11. Avslutning

Mötesordföranden avslutar därefter mötet.

Ove Grip, sekreterare

Justeras: Sören Borgström, ordförande

Falcons Ölskola

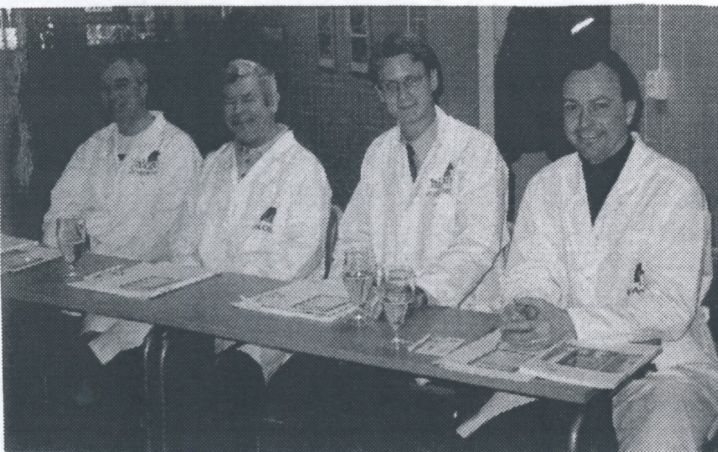
Den 17 mars träffades fyra femtedelar av Bryggeriklubbens styrelse samt en medlem i klubben i Falkenberg. Styrelsen hade bjudits in av Falcon Bryggerier till bryggeriets ölskola. Eftersom en styrelseledamot var förhindrad att närvara hade Sören Borgström bjudit in Claes-Göran Camitz att delta. Det var alltså Sören, Claes-Göran, Rickard Laisfeldt, Patrik Berglund och undertecknad som skulle vara elever i Ölskolan.

Det visade sig att vi skulle bli åtta elever. Förutom vi fem från Bryggeriklubben skulle Gröna Konsum och OK/Q8 representeras av två resp en elev. Kursledarna Hans Bengtsson och Heimo Käki hälsades oss välkomna till den trevliga kurslokalen på bästa tänkbara sätt, nämligen genom att bjuda på dagens första öl (en Carlsberg), som vi lät oss väl smaka av under introduktionen.

I kurslokalen fanns, förutom "skolbänkar" och utrustning att visa bilder med, ett fullständigt bryggverk, jäs- och lagertankar, maltkross och en liten bar. Vi

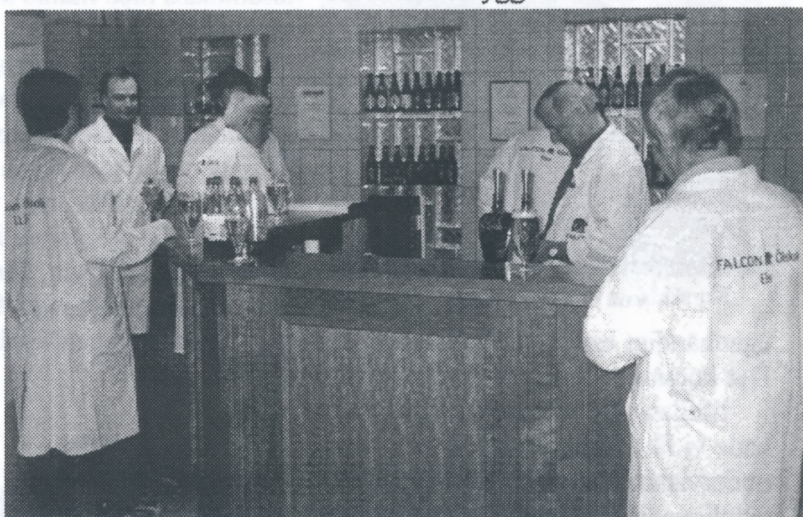
utrustades med vita rockor och slog oss sen ner i bänkarna. Det första vi skulle bestämma var vilken typ av öl vi skulle brygga. Vi enades om att brygga ett underjäst lageröl med en alkoholhalt på 5 procent. Det skulle bli något mörkare än Carlsberg Export och ha en beska på 28-30.

Vi fick varva undervisning med praktiskt bryggingsarbete. Det var vi och inte våra kursledare som skulle brygga. Vi började med att krossa malten som sen hälldes i den förvärmade mäskpannan. Medan brygden värmdes upp till rätt

Förväntansfulla ...

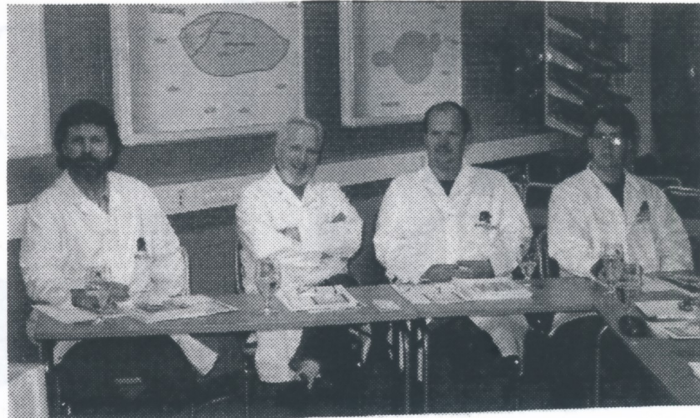
temperatur, här fick Hans och Heimo styra och ställa, fick vi av våra kursledare information

Introduktionen gick mycket lätt med en öl

om den bryggmetod vi skulle använda - infusionsmetoden. Enligt den metoden värms brygden, den krossade malten blandad med vatten, i flera steg till 76-78°. Vi fick veta att det är temperaturen och hur länge brygden har viss temperatur som är avgörande för hur starkt ölet blir. Malten försockras på olika sätt och i olika omfattning beroende på temperaturen i mäskpannan. Vi fick också veta hur den andra bryggmetoden, dekoktionsmetoden, går till.

Sedan brygden värmts upp tillräckligt länge och till rätt temperatur förde vi över den till nästa panna - silkaret. Där skulle maltskalen silas bort. Restprodukten kallas *drav* och säljs av bryggerierna som djurfoder. Det krävdes endast enkla handgrepp av oss, att vrida på kranar, för att brygden skulle föras över till de olika pannorna

...Ölskoleelever

Kursledarna Hans och Heimo informerar

egenhändigt bryggda öl på flaskor i samband med Bryggeriklubbens träff i Stockholm i maj. Det kommer att bli spännande att smaka på det ölet.

Mellan våra manuella arbetsinsatser hade vi fått ännu mer information och undervisning i konsten att brygga öl, nämligen lite historia om öl och ölbrygging, om råvarorna och dess betydelse, att olika typer av malt, humle, jäst och vatten ger olika typer av öl och mycket, mycket mer.

Lunchen i bryggeriets trevliga pub hade varit ett mycket trevligt avbrott. Vi fick prova olika ölsorter före, under och efter maten. Maträtten bestod av en gryta som var smaksatt med öl. Ett annat mycket trevligt avbrott hade varit den skicklige bartendern Claes Bennhedens intressanta information i puben om hur man diskar glas och vilken negativ effekt dåligt rengjorda glas har på ölets smak och konsistens. Claes visade oss också vilka typer av glas man bör använda och hur man tappar/häller i ölet i glaset för att smaken ska bli som bäst. Vi fick praktiskt pröva på hur smaken

Efter silningen gick brygden, som då heter sötvört, över till vörtpannan. Sötvörten kokades i vörtpannan tillsammans med humle av olika slag, bitterhumle och aromahumle, *stamvört*.

Vi förde därefter över stamvörten till den sista pannan före jäsnings - whirlpoolen. I den pannan avlägsnades humleresterna, varefter den klara sötvörten luftades och kyldes innan vi förde över den till jästanken. Därefter hade vi i jästen i jästanken, varefter vårt manuella arbete var klart för dagen. Jäsningen skulle ta flera veckor. Sen skulle brygden lagras och efter filtrering tappas på flaskor. Vi skulle få vårt

Den krossade malten hålls i mäskpannan

påverkas.

Efter en rundvandring i bryggeriet avslutades vistelsen i kurslokalen med en mycket avancerad provsmakning. Vi fick till att börja med fyra olika glas och vi skulle försöka säga vilka olika alkoholhalter av sex möjliga som fanns i ölen i respektive glas. Det visade sig vara lättare sagt än gjort för de flesta av oss. Rickard tog hem segern genom att tippa rätt i alla fyra fallen. Den andra provsmakningen avsåg "All världens öl". Vi serverades sex olika glas. Det var ganska lätt att tala om vilket glas som innehöll rauchbier, stout, ale, weissbier, lambic och lager men betydligt svårare, för att inte säga omöjligt, att tala om vilka ölmärken det var fråga om. Vi angav i protokollet vad vi tyckte om färg, lukt och smak och resultatet blev mycket blandat. Någon vinnare korades inte.

Dagen avslutades med middag i puben med, naturligtvis, ett antal öl som bordsdryck. Det var en nöjd men kanske lite trött liten skara som sent tackade för sig och vandrade hem till hotellet. En mycket trevlig och givande dag nalkades sitt slut.

Vi som fick vara med på ölskolan är skyldiga Falcon Bryggerier samt bryggeriets kunniga, engagerade och trevliga medarbetare ett stort tack.

Ove Grip

Claes visar hur man tappat upp öl

Sista åtgärden är att tillsätta jästen

Här provas All världens öl

Middagen kunde sköljas ned med många olika öl

Nytt öl härstammar från vrakgods

DRYCK Slottskällans Bryggeri i Uppsala lanserar en ny ölsort med namnet Vrak. Jästen i ölets bottensats kommer från varkgod.

1915 sänktes det tyska skeppet s/s Nicomedia av britterna på svenskt territorium utanför Ölands södra udde. För 17 år sedan återupptäcktes vraket och dykare hittade sydtyskt veteöl ombord.

Slottskällans Bryggeri i Uppsala har nu "väckt liv" i jästen igen, skriver tidskriften Salt.

(25timmar)

DE TIO STÖRSTA ÖLMÄRKENA

1. Budweiser
2. Bud Light
3. Asahi Super Dry
4. Skol
5. Corona Extra
6. Heineken
7. Brahma Chopp
8. Miller Lite
9. Coors Light
10. Polar

(Enligt Svenska Dagbladet 010331)

Detta tidningsurklipp har tillhandahållits av medlemmen Veikko Roos

AKTIEBOLAGET
NYA CENTRALBRYGGERIET

1899 – 1949

EN MINNESSKRIFT

Denna bok, Aktiebolaget Nya Centralbryggeriet 1899 - 1949, En minnesskrift, (tryckt 1949) har tillhandahållits av Sören Borgström. Avsnitt ur boken kommer att publiceras i medlemsbladet. I detta medlemsblad publiceras ett avsnitt med rubriken Linköpings äldre bryggerier fram till år 1919.

LINKÖPINGS ÄLDRE BRYGGERIER FRAM TILL ÅR 1919

av Thord Lindell

A. Från husbehovshantering till storbryggare.

Äldre tiders ölkonsumtion hade enligt nutida begrepp rent otroliga proportioner. Likartade förhållanden rådde inom alla samhällsklasser och såväl bland män som kvinnor. Forskningen kan emellertid också ge en förklaring på fenomenets orsak; det var den gamla tidens s. k. förrådshushållning. Alla födoämnen, som överhuvud kunde konserveras, lades i förråd, och med undantag för festliga tillfällen levde man så på fjolårsprodukterna — kött, fläsk, fisk, smör. Och konserveringsmedlet hette salt. Det var alltså kött- och fläsktunnornas grönsaltade innehåll, som skapade törsten och den väldiga ölförbrukningen.

Bryggandet var främst en husbehovshantering, hemmahörande i gård och by. Ordet "brygghus" talar om denna hantering in emot sena tider. Men saluförande av öl förekom också tidigt, och därmed skapades en skattekälla. Johan III stadgade redan 1572 om avgift för varje såld tunna öl, och genom ett riksdagsbeslut 1622 infördes även en tillverkningsavgift.

Under 1600-talet utdanades en mångfald skatte- och avgiftsformer, vilka satte sin prägel på livsförhållandena genom att skapa avgränsade samhällsgrupper och verksamhetsområden. Vi se, huru detta avspeglas även i Linköping. Enligt stadens dombok upplästes den 16 november 1639 en skrivelse från landshövdingen, i vilken det framhölls, att staden borde tillsätta vissa "särdeles ämbetsmän (= yrkesmän), som staden synas nödiga vara och ordinantien (= kungl. förordningen) fordrar". Här inräknades bl. a. bryggare. Man följde i staden landshövdingens anvisning och utsåg regelbundet bagare, slaktare och bryggare. Dessa fingo ensamrätt till saluproduktionen mot en viss avgift, accis, men man motiverade även åtgärden på annat sätt. År 1670 skrevs det sålunda i stadens dombok: "Här i staden liksom i andra städer tillsättas vissa bryggare, bagare och slaktare, ty av

---

Ändringar i medlemsregistret

162. Claes Svensson, Ekedalsvägen 119, 177 59 Järfälla

E-postadress <svensson.grossman@post.netlink.se>

(ny postadress samt e-postadress)

sådan händelse, att var och en hemma i huset sådant haver för handen, förorsakas ofta eldsvåda, och mycket löst parti (=lösdrivare) uti staden tillslås”.

Den gamla husbehovshanteringen inom de angivna yrkena kunde man visserligen icke alldeles utrota genom dessa åtgärder, men med tiden uppträdde t. ex. allt flera bryggare som fristående företagare. Under åren 1749—1862 upptagas de i stadens borgarmatrikel under sin yrkestitel och utgöra under den angivna perioden sammanlagt ett sextiototal. Somliga hade bryggandet som bisyssla och antecknades även som hökare, trädgårdsmästare, spannmålshandlare, stadsbokhållare osv.

Under 1800-talets första hälft fanns i staden ett flertal storbryggare. Bland de mera kända var "grossbryggaren" och landskontoristen *Jon Holm*, som blev borgare 1818 och 1846 valdes till stadens hantverksförenings förste ordförande. Han ägde dels nuvarande Affärspalatsets tomt vid Stora torget, dels det område, som upptages av Gamla saluhallen och närmaste hälften av Trädgårdstorget. Andra voro *Carl Jeremias Philipsson* från Mühlenberg, "av judiska nationen" och ägare till ett par små tomter vid nuvarande Platensgatan 6, samt *Per A. Reding*, borgare 1829 och granne till Philipsson.

B. Larssons Bryggeriaktiebolag.

Ett av de små bryggerierna fanns i gården Hunnebergsgatan 9. Det inrättades omkring 1800 av f. stadsfiskalen *Adolf Tillander*, som 1787 erhållit avsked från sin befattning. Han fick samtidigt rådmans titel och beviljades borgarrätt som bryggare. Han var bl. a. stadens riksdagsman i Norrköping 1800. År 1802 flyttade han från staden, men bryggeriet drevs alltjämt i gården vid Hunnebergsgatan. År 1847 blev bryggaren *Lars Petter Larsson* borgare i staden såsom bryggare. Han arrenderade det Tillanderska bryggeriet, och år 1856 köpte han gården.

Från den blygsamma verksamheten vid Hunnebergsgatan kunna vi räkna en av huvudgrenarna i Centralbryggeriets verksamhet i Linköping. Larsson utvecklade senare sin rörelse med ett stort bryggeri i hörnet av S:t Larsgatan och Ågatan, där nu Sundberg & Erikssons järnaffär inrymmes. Sedan Larsson dött 1882, fortsatte sonen *Carl Fredrik Larsson* driften av bryggeriet, vilket småningom övergick till *Larssons Bryggeriaktiebolag* med ett aktiekapital på 60.000 kronor, fördelat på 60 aktier.

1913 tillhörde dessa aktier vice häradshövdingen *Fredrik Carlsson*, disponenten *Gustaf Ohlin* (vilken fungerade som bolagets styrelse) och bryggmästaren *Carl Fredrik Larsson*. Dessa utbjödo bolagets fastigheter till salu, varvid bl. a. Telegrafverket var spekulant på bryggerigården vid S:t Lars-

gatan. Den försålde 1914 med inventarier för 100.000 kronor till fabrikö-
rerna E. F. Furhoff och J. W. Eklöf. Fastigheten S:t Lars kvarter 91, d. v. s.
Kungsgatan 29, sålde 1913 till handlanden Anders Swanberg och fabrikö-
ren Jean Lundgren för 35.000 kronor.

Vid ordinarie bolagsstämma den 27 april 1914 redovisades en förlust
under 1913 av 4.730 kronor, och vid utgången av samma år balanserade
tillgångar och skulder på 127.402 kronor. 56 aktier voro före nämnda stäm-
ma sålda till *Aktiebolaget Linköpings Förenade Bryggerier*, och Larssons
Bryggeriaktiebolag trädde i likvidation. Den 30 september 1915 var denna
procedur färdig, och därmed hade Centralbryggeriets äldsta föregångare
bland linköpingsbryggerierna upphört att existera.

C. *Linköpings Bryggeriaktiebolag.*

Lars Petter Larssons dotter Hulda var gift med bryggaren *Jon Brogren*,
och därmed få vi anknytning till de två andra större bryggerierna i staden,
de Brogrenska företagen. Huvudmannen i dessa var apotekaren *Ludwig
Theodor Brogren*, född 1827, död 1897.

Sedan L. T. Brogren i några år innehaft apoteket i Kisa, köpte han 1858
den gamla apoteksgården Storgatan 37 i Linköping, där apoteket Vasen
 varit inrymt från 1738 till 1913. År 1864 sålde Brogren apoteket, sedan han
blivit förgrymmad över kritiken vid en inspektion, och slog sig på ett nytt
företag, bryggeriverksamhet.

Den 16 februari 1865 utfärdade Brogren tillsammans med handlanden
F. W. Österberg (borgare 1855) en "Inbjudan till Actieteckning i vårt uti
Gården No 87 Tannefors Qvarter egande Bryggeri, som enligt medföljande
Kostnadsförslag i närvarande stund med Byggnad och Inventarier uppgår
till circa 32.000 Rdlr Rmt, hvarå 45 Actier utfärdas å Ett Tusen (1.000)
Rdlr Rmt Stycket, att inbetala hälften 500 Rdlr Rmt den 1 nästkommande
April, och återstoden 500 Rdlr Rmt den 1 maj samma år. Så snart 40 actier
blifvit tecknade kallas Actieägare till sammanträde, för att hos Kongl. Maj:t
ingifwa och begära stadfästelse å Bolags Reglor."

Under detta upprop ha de hugade antecknat sig, och den första uppsätt-
ningen aktieägare fick följande utseende:

apotekare L. T. Brogren	10 aktier
handlanden F. W. Österberg	10 ..
apotekare F. M. Carlberg	6 ..
överste C. M. Mörner	1 ..
handlanden Eduard Andersson	2 ..
bokhållare Jonas C. Kullgren	3 ..

ingenjör C. A. Norberg	2 aktier
fru Johanna Lindeberg	2 „
källarmästare A. F. Hultbom samt	2 „
fabrikören och sejlareåldermannen A. Lundström	2 „

Redan den 28 februari kunde delägarna sammanträda, varvid man antog ett förslag till bolagsordning, vilket fastställdes av Kungl. Maj:t den 5 maj. Av densamma framgår, att *Linköpings Bryggeri-Aktie-Bolag* skulle "bereda maldrycker, hufvudsakligen så kalladt Bajerskt öl". Man ämnade alltså tillämpa de 1843 i landet införda bajerska brygg- och jäsmetoderna, vilka på sin tid förvandlat bryggarehantverket till industri. I övrigt innehåller bolagsordningen övliga bestämmelser om aktieinnehav, stämmor o. d.

Vid det första sammanträdet utreddes också bryggeriets fastighetsförhållanden. Aktieägaren apotekare *F. M. Carlberg* hade 1860 köpt ett par obebyggda tomter vid Drottninggatans nedre del. *L. T. Brogren* och *F. W. Österberg* köpte av *Carlberg* norra delen av nr 87 Tannefors kvarter, nuvarande Drottninggatan 2, för 1.650 riksdaler, och denna tomt med därpå av *Brogren*, *Österberg* och *Carlberg* uppförda byggnader jämte inventarier övertogs av det nybildade bolaget. Av bolagsmannen repslagare *Lundström* köpte man också "ett tunnland kärr" mellan bryggeritomten och Stångån, och denna mark ansågs kunna bli användbar genom påförning av jord från byggnadsgrunderna.

Man valde också styrelse: *Hultbom*, *Norberg* och *Österberg*, och till disponent utsågs apotekare *Brogren* mot ett arvode av 1.500 riksdaler, och "med skyldighet att efterse Bolagets tillhörighet samt föra Bok och Cassa". *Jonas Kullgren* antogs till bokhållare mot en årslön av 600 riksdaler.

Allt såg lovande ut, men viljorna voro stridiga. Efter fem månader kallade "bestyrelsen" till bolagsstämma för bestämmande av priser (tillverkningen var i gång tre månader senare), ansökan om försäljningsrätt, köp av vagnar, möbler för kontor och drängkammare m. m. Protokollet har två punkter; först valdes ordförande och sedan läste apotekare *Carlberg* upp en amper skrivelse, varpå "sammanträdet upplöstes". *Carlberg* menade, att föredragningslistans ärenden vore "så underordnade och till större delen så obetydliga, att förlåtligt vore om man sätter ifråga sakkännedom, duglighet och affärsvana hos den, som tilltrott sig att, i Bestyrelsens namn, vårdslöst framställa dylikt till öfverläggningsämne vid Bolagets första utlysta allmänna sammankomst". Han framkom i stället med så rimliga förslag som att man borde ventilera, om bolaget vore bildat i enlighet med sitt reglemente, vidare att aktiebrev borde utfärdas, att instruktioner borde upprättas liksom inventarium över bolagets egendom o. s. v. De av bestyrelsen framlagda obetydliga ärendena borde "ganska väl kunna ordnas af Disponenten, nu som hit-

tills vanligt, äfven i mera maktpåliggande saker" (!). Disponent Brogren svarade med en lika pepprad skrivelse, där han uttalade fruktan för följderna av att "Herr Carlbergs uppträdande vid meromnämnda Bolagsstämma" komme till allmänhetens kännedom; "ty hvad intresse kan denna allmänhet hafva i att uppmuntra ett företag, då dess intressenter ligga i kif med hvarandra".

I september kallades emellertid till ny stämma, nu med en föredragningslista om 22 punkter. Alla grundläggande problem reddes ut. Bl. a. beslutade man brandförsäkra egendomen i Scandia för 74.000 riksdaler. Man antog även en bryggmästare *Beckman*, om han "är nöjd med ett rum och kök".

Vid nästa bolagsstämma, som enligt reglemente hölls i mars 1866, var det emellertid färdigt igen. Apotekare Carlberg och handlanden Eduard Andersson hade som revisorer granskat räkenskaperna och gjorde en hel rad anmärkningar. Räkenskaperna voro "vidlyftiga och intrasslade", och revisorerna ville icke tillstyrka decharge. — Vid ett senare sammanträde beviljades ansvarsfrihet, men någon utdelning blev det icke för 1865.

Man har av protokollens korta formuleringar liksom av tidigt förekommande hembud av aktier en känsla av bolagets inre löslighet, och redan i november 1866 skedde en förändring. Då köpte nämligen Brogren och bryggaren *Henrik Holm* bryggeriet för 54.800 riksdaler, och samtliga aktier transporterades på de båda köparna mot inteckningar.

År 1869 blev företaget ett familjebolag, i det att aktierna förvärvades av änkefru *Beate Holm* (gift med bryggaren Jon Holm, död 1859) och hennes fyra söner, bryggaren *Henrik*, handlanden *Gustaf*, kaptenen *Johan* och apotekaren *Carl August*. Man utökade också aktieantalet, varvid bl. a. kopparslagaren *C. J. Carlsten* kom med i bolaget. *Henrik Holm* blev föreståndare i bryggeriet med en lön av 150 riksdaler i månaden, personal och löner minskades, "ett kokreatur och trenne får" såldes, likaså "den stora Souffletewagnen" o. s. v. Det oaktat konstaterar revisorn i februari 1870, att "ehuru resultatet af det hela är sorgligt att omnämna, nödgas jag dock förklara, att rörelsen drifvits med en förlust af cirka 5.334 Riksdaler Riksmynt". Nästa år satt *Carlsten* som ägare av aktiemajoriteten, och företaget hade nu 3.992 riksdalers vinst. I sin berättelse förklarade "Direktionen", att det goda resultatet bl. a. berodde på att kornet köpts billigt på torget, "där en direktionsledamot varit stationerad hvarje torgdag från Augusti till Majj Månad, och hvarpå vinsten ej blifvit obetydlig". Vidare hade bryggeriets produkter genom iakttagande av den största renlighet blifvit goda och vunnit allmänt erkännande. Någon utdelning kunde dock icke göras till delägarna, eftersom skulder måste betalas. Man måste också göra avskrifter, t. ex. av "ballancerade fordringsposter för tombouteljer, för

hvilka skulder såväl Herr Doctor Åman, Landshöfd. Bergman (?) m. fl. nekat, på det dylika tvistanledningarna må försvinna". I varje fall beslutade man att söka sälja bryggeriet.

År 1871 var vinsten 4.342 kronor. Man hade förbrukat 1.340 tunnor korn och tillverkat 85.000 kannor öl och 160.000 kannor dricka. Aktieägarna blevo även detta år utan utdelning.

Även 1872 blev vinstgivande med 3.475 riksdaler, men direktionens årsberättelse var en klagovisa. "Rörelsen började med de förhoppningsfullaste utsikter och fortfor på detta sätt tills den nya bryggmästaren Öhman började sin verksamhet, då allt hvad som under 3ne år uppbyggts liksom genom ett electriskt slag splittrades, ty icke nog med att 7.000 kannor öl förstördes, den indirecta förlusten förföljer oss ännu, våra bästa kunder på landet ingo ifrån oss, och om vi nu lyckats återfå förtroendet i Staden, har detta skedt på bekostnad af all behållning, då 10 Tunnor Malt måst användas för åtta. Att alla möjliga åtgärder vidtagas för minskandet av förlusten, i det att ombud sändes till Stockholm, där ingen droppe öl dock kunde fås för penningar, Norrköping, där endast nybrygdt öl erhöles som ej gillades af våra kunder, och slutligen i Wadstena, där till ett ruinerande pris gammal vara erhöles men som våra kunder kallade swagdricka. Att behållningen det oaktadt bléf öfver 3.000 Riksdaler beror därpå att intet i reparationsväg under året kunnat göras i anseende till de vanvettigt höga priser på alt; utan alt har fått passera med lappningar under förhoppning om billigare priser.

Någon tanke på utdelning har aldrig kommit ifråga sedan olyckan med bryggmästaren inträffade, och lär nu på många år endast blifva en önskan; detta bolag får sannerligen dyrt plikta för föregående lottegares lättsinne, att, emot reglementets tydliga stadgande låta öfverinteckna egendommen."

År 1873 ägdes de flesta aktierna av kopparslagaren *Carlsten*, hans son, läraren vid Lunnevads folkhögskola *C. A. Carlsten*, samt dennes svåger, professor *G. R. Dahlander*. Den 31 december 1873 såldes hela företaget till inspektoren *J. W. Svensson* och två av hans bröder. Härmed började en ny era i bryggeriets dittills stapplande tillvaro, och denna era varade till 1914. Bevarade stämmoprotokoll, revisions- och styrelseberättelser låta oss ganska väl följa bryggeriets utveckling och brottningen med en ny tids åsikter i ekonomiska och andra frågor.

Då *J. W. Svensson* övertog Linköpings Bryggeriaktiebolag och som ägare till 39 av de 41 för tillfället kända aktierna ensam höll bolagsstämma den 2 mars 1874 (protokollet fördes av häradshövding *C. A. Håkansson*), kunde han konstatera, att verksamheten under år 1872 fått någon stadga. Tillverkningen var cirka 100.000 kannor öl (ungefär 267.000 liter) och hade givit en

vinst på 6.000 riksdaler. Svensson tillsatte sig själv som disponent med 3.000 riksdalers lön och kastade sig så målmedvetet in i arbetet. Redan efter ett par år kunde han ge sig 5.000 kronors lön, och årsbehållningen var då nära 9.000 kronor. År 1876 gavs den första utdelningen under bryggeriets tillvaro, 300 kronor per aktie. Två år senare var årsvinsten 15.130 kronor, det högsta belopp man under hela verksamhetstiden kom upp till.

År 1884 utökades tomten, en lagerkällare byggdes och ovanpå denna en bostadsvåning för 40.000 kronor. De följande åren t. o. m. 1908 visade växlande årsvinster, alltifrån 97:50 (1891, då korn- och humleprisen voro höga, arbetslönerna stegrade och "försäljningsställena på landsbygden nära nog upphört") och till 12.579 kronor 1901, då man kunde betala 20.000 kronors skulder och utdela 10 % på aktierna.

1896 blev J. W. Svenssons son, *John Svensson*, disponent, och några år senare avled den gamle bryggerichefen. Så kommo tidens nyheter. Elektrisk belysning infördes 1903. Lagar och förordningar försvårade verksamheten. I januari 1907 uttalades vid en extra bolagsstämma, att läget var kritiskt för bryggeriindustrien i allmänhet och för "i all synnerhet detta bryggeriet genom åtskilliga ölförsäljningsrättigheters borttagande". Man diskuterade rentav möjligheten att slå samman alla stadens bryggerier eller att sälja företaget.

Vid bolagsstämma i mars 1910 kunde man för det gångna året konstatera en förlust och en anseelig sådan, 5.663 kronor. Disponent John Svensson förklarade enligt protokollet, att nedgången berodde på "dels den sig alltmera utbredande nykterhetsrörelsen, mot vilken myndigheterna visat sig synnerligen gynnsamt stämde, i det de gjort den ena inskränkningen i försäljningsrätten efter den andra, dels storstrejken med ty åtföljande totalt försäljningsförbud samt slutligen den svåra konkurrens, som uppstått, i det att det ena främmande bryggeriet efter det andra tillåtits att öppna nederlag i staden, till stort förfång för platsens bryggerier".

1910 gav någon vinst, 1911 en förlust av 1.935 kronor, och 1912 var förlusten 5.857 kronor.

Ett bevarat utkast till förvaltningsberättelse för 1913 visar även detta år en förlust, 5.314 kronor, och åter talas om den hårda konkurrensens verkningar. Efter nästan femtio års verksamhet stod Linköpings Bryggeriaktiebolag i en synnerligen trängd situation. Lösningen blev, att bolaget 1914 uppgick i *Aktiebolaget Linköpings Förenade Bryggerier*, varom mera senare.

D. L. T. Brogren & Co. och L. T. Brogrens Bryggeriaktiebolag.

När apotekare L. T. Brogren den 27 mars 1869 sålde sina 20 aktier i Linköpings Bryggeriaktiebolag, ämnade han icke ge upp bryggerihante-

ringen. Redan den 2 augusti samma år förvärvade han tillsammans med apotekaren *A. F. Wigander* (Brogrens företrädare som apoteksinnehavare, död 1892) den s. k. Stångebrolyckan vid östra ändan av Stångebro, d. v. s. Centralbryggeriets nuvarande tomt. Här fortsatte de båda kompanjonerna under firma *L. T. Brogren & Co.* en bryggerirörelse, som redan tidigare drivits på tomten.

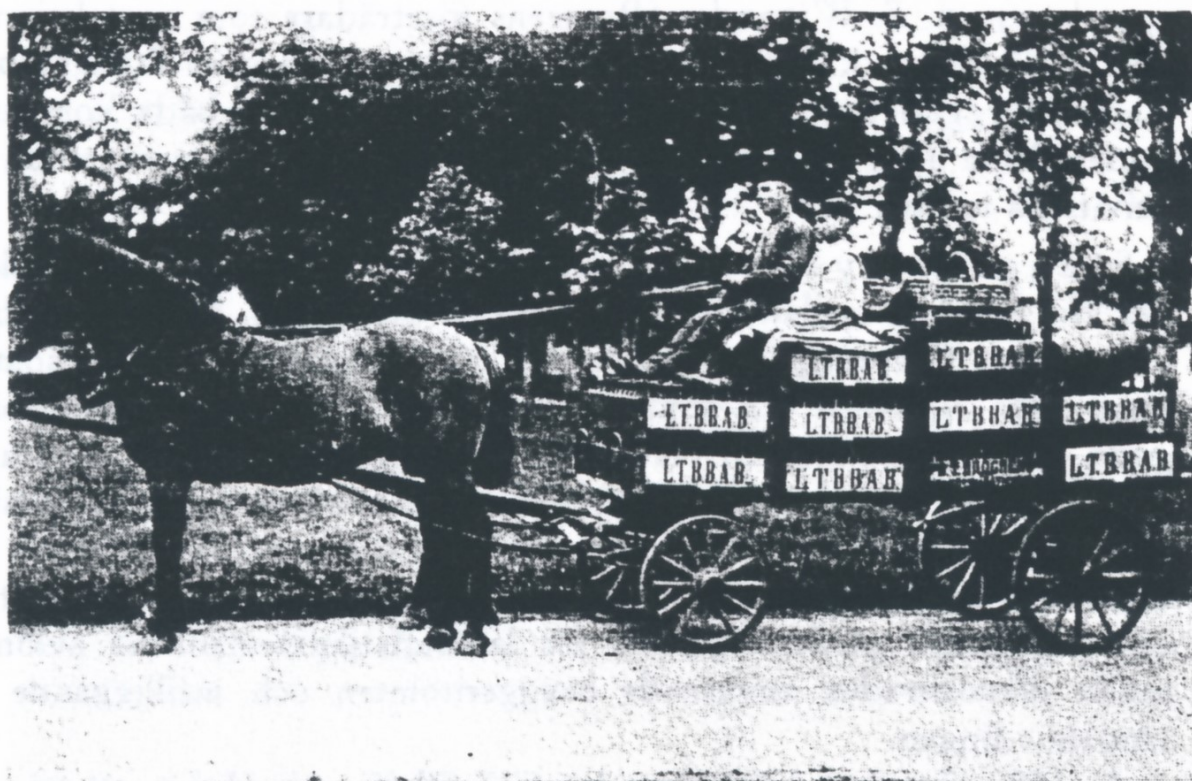
Stångebrolyckan, det delvis branta, delvis låga och flacka området vid åkröken mellan järnvägsbron och Stångebro, figurerar redan tidigt i hävderna. Ursprungligen hörde den till kungsgården Stång, som låg vid nuvarande Nykvarn och som från 1381 till 1527 var linköpingsbiskopens gods. Efter reformationen blev Stång en kronans avelsgård, en kungsladugård, och just på den nutida bryggeritomten synes en ladugårdsbyggnad ha legat, kanske redan 1581. Från 1651 var kungsgården donerad till Axel Lillie men bortförpantades 1677—1687 av kronan till Linköpings stad. Därefter användes gårdens gård för lantstatstjänstemännens avlöning. Sålunda disponerades nuvarande bryggeritomten och intilliggande jord av landshövdingen.

År 1686 föreslogs i "stadens besvär" till Kungl. Maj:t, att ett valkverk, en s. k. sämskmakarestamp, skulle anläggas i staden vid "någon bekvämlig ort och ström". Frågan löstes så, att en stamp anlades vid stranden av Stångebrolyckan. Man hade här tillgång till vattenkraft, eftersom Stångån på platsen bildade ett mindre vattenfall (som flyttades i samband med Kinda kanalbygge och sammanslogs med Nykvarnsfallet). Vid fallets andra ända låg en kvarn; den sista kvarnbyggnaden är det nuvarande spannmålsmagasinet mitt emot bryggeriet.

Då staden totalt förstördes av brand 1700, flög elden t. o. m. över ån och härjade stampen. På en karta 1733 markeras stampen fortfarande som "afbränd", men 1735 angives den som *Officina Aludarium*, d. v. s. "sämskmakarnas verkstad", och 1738 talas om "skinnstampen i Stångströmmen".

Den 24 juli 1761 sålde kammarkollegium på kronans vägnar till färgaren Johan Fredrik Schwäger "en sämskmakarestamp med tillhörig tomt, belägen vid Linköpings- eller Stångs å". Schwäger använde stampverket för att valka kläder, och han förvärvade senare ytterligare mark, som för "klädespänning och torkning voro honom angelägna". En karta från 1779 visar, huru området tedde sig, och ett boskillnadsinstrument 1785 för Schwäger och hans hustru omtalar, att på "en skattejord utmed ån" fanns en stuga, en stamp och ett färghus, allt värderat till 1.500 riksdaler.

Efter J. F. Schwägers död 1787 övergick marken till (hans son u. ä.?) Johan Casper Schwäger. Enligt köpebrev 1797 sålde han för 200 riksdaler banko $\frac{4}{5}$ av Stångebrolyckan, bestående av $21\frac{1}{2}$ kappland åker, en bebyggd

Tvåspänd bryggarevagn från L. T. Brogrens bryggeri

plats om $1\frac{1}{2}$ kappland, en sluttande lind (=gräsvall) åt ån samt en bergbunden backe intill åkanten. Köpare voro rådmannen *Johan Enebom*, guldsmeden *Nils Tornberg*, bokbindaren *Samuel Tidström* och karduanismakaren *Nils Stånggren*, samtliga välkända borgare i Linköping.

Med detta köp började en ny verksamhetsperiod på den gamla kungsgårdsslyckan. De nämnda köparna bildade nämligen ett bolag för att på arrende övertaga all salumässig brännvinsbränning i staden under tio år. 1789 upptogs även rådmannen och färgaren *Henrik Österman* samt bryggaren *Johan Steffen* som delägare i bolaget och Stångebrolyckan. Ett bränneri med arbetarebostäder uppfördes på tomten¹ och blev färdigt i februari 1789.

Bränneribolaget mötte stora svårigheter i form av överklagade rättigheter, allmänt bränningsförbud på grund av missväxt m. m. Endast två drankpannor och en klarpanna voro i gång några månader 1798 och en månad 1799. År 1800 fanns ett tioårigt kontrakt mellan staden och rådmann Österman samt bryggaren Steffen om bränningen. Bestämmelserna i detta kontrakt voro bl. a. orsak till en händelse, som satte Stångebrolyckan i centrum

¹ Enligt föreskrift i en kungl. förordning den 14 september 1775 hade ett kronobränneri anlagts vid nuvarande Magasinstorget. Det nedlades, då kronobränningen avskaffades 1787. Torget kallades stundom Bränneritorget.

för stadsbornas intresse. Det var det s. k. "upproret i Linköping", den 4 januari 1800. I vredesmod över de höga brännvinsprisen och sedan man en hel förmiddag styrkt sig på stadskällaren vid Stora torget, stormade ett hundratal personer in på bränneritomten. Under skrik och skrån krossade man fönstren, härjade i byggnaderna och sänkte hatten till en brännvinspanna i ån. Vid den syn, som förrättades över skadorna, befanns det, att glasrutor krossats i barackbyggnaden, mälthuset och brännhuset för 133 riksdaler riksmünt. Följden av upploppet blev en långvarig rättegång, där domarna lydde på spöstraff och — hängning. Högsta instans mildrade visserligen domarna, men livstids fängelse eller 40 par spö blev i alla fall lönen för några av deltagarna i det bedrövliga företaget.

År 1821 såldes bränneriet med tomt till borgmästaren *Per Henrik Groth*, handelsbolaget *Bäckström & Westman* samt majoren *Anton Dubb*, och 1843 blev Groth ensam ägare.

Valkverket och klädesstampen med sina utrymmen till lands och vatten ingingo ej i bränneribolagets förvärv. År 1807 köptes den återstående fjärdedelen av lyckan med valk och stamp av bergsmekanikus *Olof Åkerrén*, vilken sedan 1803 ägde Stångs kvarn. Dit kom denna del av Stångebrolyckan att länge höra.

Genom lantmätaren Sam. Schött utreddes 1825 de då oklara ägorättsförhållandena. Stampen (Stångs kvarn) fastställdes som ägare av den branta slutningen mot ån i väster och av en åkerlycka i sydost. Vägarna disponerades gemensamt, och återstoden av området var bränneribolagets.

Den 6 mars 1845 köpte bryggaren *A. E. Wawrinsky* (borgare i Linköping 1841) bränneribolagets andel med byggnader för 10.300 riksdaler banko, och 1855 och 1859 förvärvade han även kvarnegendomens andel av Stångebrolyckan utom slutningen i väster.

Wawrinsky hade fastigheten till 1862 och drev där bryggeri. Han sålde nämnda år detta för 75.000 riksdaler till bryggarna *Adolf R. Wallertz*, *J. P. Johansson* och *A. J. Andersson*. Från de två förstnämnda förvärvade slutligen apotekarna *L. T. Brogren* och *A. F. Wigander* den 2 augusti 1869 Stångebrolyckan med tillhörande byggnader för 63.000 riksdaler.

*

Som tidigare anförts (se ovan) fortsatte Brogren och Wigander den bryggeriverksamhet, som sedan Wawrinskys tid utövats på tomten. Efter några år ansågs det lämpligt att bilda bolag för driftens uppehållande, och så tillkom *L. T. Brogrens Bryggeriaktiebolag*. En anteckning i en bland bolagets handlingar bevarad almanacka upplyser, att "den 19 oktober 1874 antogs bolagsordningen", och den 31 december 1875 skrevs följande stämoprotokoll:

"Närvarande Herrar A. F. Wigander, J. L. Brogren samt L. T. Brogren.

- § 1. Till ordförande vid stämman utsågs Herr A. F. Wigander.
 § 2. Herr ordföranden framställde, om stämman var i laga ordning utlyst, vilken med ja besvarades.
 § 3. Sedan numera aktieteckningen enligt § 2 av bolagsordningen blivit fulltecknad och uppgått till minimibeloppet 80.000 kronor därav L. T. Brogren tecknat sig för 40 aktier à 1.000 kronor.
 Herr A. F. Wigander 28 aktier
 Herr J. L. Brogren 12 aktier

Summa aktier 80 aktier = 80.000 kronor,

så konstituerades bolaget.

- § 4. Beslöt bolaget, att styrelsen skulle bestå av endast en person, därtill enhälligt utsågs Herr L. T. Brogren, vilken uppdrogs att i alla förekommande fall föra bolagets talan.
 § 5. Beslöts att tills vidare ej utfärda flere än nu tecknade 80 aktier.
 § 6. Aktiebolaget öfvertager firman L. T. Brogrens & Co tillgångar samt ansvarar för dess skulder enligt 1875 års bokslut.
 § 7. Lönen för Disponenten beviljades med 4.000 kronor jämte fri bostad."

Den 27 december sålde Brogren och Wigander Stångebrolyckan med byggnader till bolaget för 52.000 kronor. Och så var det nya bolaget färdigt för sin verksamhet under L. T. Brogrens ledning. Som disponent bebodde han huset i tomtens nordvästra hörn, ända tills han i början av 1880-talet byggde den vackra villan Ådala vid Tinnerbäcken och flyttade dit. Han beskrives av en anförvant såsom godmodig men hetlevrad, något som hans företagsamhet torde vittna om. I staden var han en betrodd man; han figurerar t. ex. bland stadsfullmäktige och i kyrkorådet, i länslasarettets direktion, i förvaltningen av läroverkets byggnadsfond, i vattenledningsbolagets styrelse, i "badbassinbolagets" styrelse, bland utskänkingsbolagets direktörer och som förste sprutchef i brandkårens släckningsavdelning. Sin uppgift som verkställande direktör i bryggeribolaget tog han tydligen på allvar, och verksamheten blev under hans tid lönande. Redan för 1876 kunde noteras en vinst, som tillät utdelning av 242 kronor 24½ öre per aktie, och ända t. o. m. 1908 gav företaget en mellan 10 och 25 % växlande utdelning.

Bolagets tomt ökades 1878 genom inköp av ett drygt tunnland i öster för 3.000 kronor. Bolaget skaffade sig även en lägenhet, Haga, i Horns socken, där utskänkning bedrevs. Den såldes år 1906 (?). År 1909 såldes ett mindre område av bryggeriets tomt till Statens järnvägar för anläggningen av den nya järnvägsbron, vilket inbragte 11.810 kronor.

Åtskilliga förändringar ägde rum under årens lopp ifråga om byggnader och teknisk utrustning. Vid stämman 1888 rapporterades, att man hade vat-

tenledning under arbete. Enligt extra stämmoprotokoll 1889 var mälteriet föråldrat; själva huset var ej värt att reparera, och kölnan och torkplåten voro i dåligt skick. Dåvarande disponenten J. L. Brogren hade därför från ingenjör A. Jacobi vid Wiklunds mekaniska verkstad i Stockholm skaffat ritningar till ett nytt mälteri. Enligt kostnadsberäkningarna "skulle huset komplett färdigt kosta några och Fyratio Tusen kronor". Följande år var mälteriet färdigt och hade då kostat 46.418 kronor, varav 16.033 kronor kunnat tagas ur reserverade medel, under det att 30.000 anskaffats mot in-teckningar. Ett beslut i anknytning härtill är på grund av sin formulering värt att räddas ur protokollsbokens djup. I enlighet med revisorernas förslag beslutade nämligen stämman att nedsätta fastighetsvärdet med 3.966 kronor "i följd af gamla mälteriets nedrifvande, hvilket alltid kunde hafva något värde".

På sommaren 1893 byggde disponenten en veranda, som inlöstes med 467 kronor, och 1898 var man redo för en större utgift. Då anskaffades nämligen en 12 hästkrafters ångmaskin och en ångpanna med 550 kvfots eldyta, varjämte ett nytt sköljhus uppfördes. I samband härmed avskrevs på fastigheten 2.500 kronor för den gamla ångmaskinen med panna, som köpts 1874 och alltså varit i bruk i 25 år.

År 1903 kommo bestämmelserna om maltskatt. Detta avspeglas i protokollet från en extra stämma på sommaren s. å., då man "anslog en summa af omkring 4.000 kronor att användas till de nybyggnader och inköp af maskiner, som skola göras med anledning af maltskattens införande." Av andra tekniska åtgärder kunna nämnas inköp år 1906 av en filtreringsapparat för 4.345 kronor samt att det 1907 "beslöts enhälligt att införa ångkokning i enlighet med förslag från Bröderna Herrman till en kostnad af cirka 9.000 kronor".

Protokollen tala naturligtvis mest om bolagets interna angelägenheter, i synnerhet de ekonomiska. Åtskilligt kan man också utläsa om de skäligen okonstlade förhållanden, som rådde i företagets drift. Man får snarast en känsla av ett patriarkaliskt styrt, högst gammaldags företag, dominerat av far och son Brogren efter varandra. Livet flöt mest lugnt. De extra stämmorna för speciella frågor ha varit få, och man har endast sammanträtt en gång om året — på bolagets kontor eller någon gång "i Styrelsens bostad å nedra botten" (!) — för att höra styrelsens och revisorernas berättelser och besluta om utdelningens storlek. Om någon gång en revisor gjorde ett påpekande, resulterade det ofelbart i en lång, temperamentsfull skrivelse från disponenten... Vid årsstämmorna beslutades bl. a. även om gratifikationer — "dusörer" — till tjänstemän och arbetare; "som uttryck af vänskap" heter det 1892.

Jon Ludvig Brogren, stiftarens son, synes i början ha tjänstgjort som bryggmästare, men 1885, då L. T. Brogren flyttade till Ådala, blev Jon Brogren disponent med en lön av 3.000 kronor jämte bostad i byggnaden vid bryggeriet. För L. T. Brogren bestämdes samtidigt ett styrelsearvode av 2.400 kronor.

Bolagsstiftaren apotekare Wigander dog 1892, och hans tre barn ingingo då som delägare. När L. T. Brogren i april 1897 gick hädan efter ett verkamt liv, utsågs disponent Jon Brogren att fungera som bolagets enmannastyrelse. En nyhet var, att fr. o. m. samma år fick disponenten ett representationsanslag om 40 kronor i månaden.

År 1902 framfördes ett förslag om revidering av den gamla bolagsordningen. Det avslogs "på Styrelsens (=J. L. Brogren!) bestämda protest att afgå". Frågan togs emellertid upp nästa år av kapten *Henric Westman*, vilken i egenskap av förmyndare för fröken Märta Wigander deltog i årsstämman. En kommitté tillsattes med delägaren lektor A. Romdahl som ordförande, och 1904 antogs det reviderade reglementet, varvid disponenten Jon Brogren till protokollet anförde sitt djupa beklagande. Särskilt framträdande var den ändringen, att bolagets styrelse skulle bestå av tre personer, och i mars 1905 valdes som de tre första disponent Brogren, verkställande direktör, lektor Axel Romdahl och kapten *Henric Westman*. Det beslutades också, att styrelsen skulle sammanträda en gång i kvartalet.

Denna omdaning var ett tidens tecken. Men ännu flera provningar skulle möta de gamla tingens förespråkare. I detta sammanhang kunna några uppgifter vara på sin plats angående den ekonomiska utvecklingen.

År 1876 gav en vinst, som tillät en utdelning av 24,22 %. Efter ett par år med 12—15 % utdelning och avsättning av delvis betydande belopp till reservfond, noterades åren 1883 och 1884 behållningar av resp. 17.976 och 19.529 kronor med utdelning av 20 %. Sedan höll man sig t. o. m. 1894 vid 15 % utdelning, goda dusörer till tjänstemännen, sjukförsäkring av arbetarna, nybyggnad (mälteriet), reservering av medel o. s. v. Så kommo ett par särskilt goda år med ända till 25 % utdelning av vinsterna från 1895 och 1896. (Var det symptomatiskt, att man 1897 beslutade hyra kassafack i Östergötlands enskilda bank och att man gav disponenten representationsanslag?) Till 1909 var utdelningen härefter 10—17 %. Så kommo hårda slag. Redan tidigare hade arbetarnas förhållanden varit aktuella. Professor Axel L. Romdahl berättar, att dagen efter L. T. Brogrens begravning 1897 utbröt den första bryggeriarbetarestrejken i Linköping. År 1906 behandlade bryggeriets styrelse en lönefråga, varom protokollet säger:

"Med anledning af att den qvinliga Personalen vid bryggeriet endast haft i aflöning 33 kr per månad och framställning gjordts från dem om en löne-

förhöjning af 6 kr per månad, detta af orsak att lefnadsförnödenheterna äro vesäntligt förhöjda i pris, ansåg jag i egenskap af Werkställande direktör ej tillrådligt uppskjuta denna angelägenhet tills Styrelsen sammankallats, detta på grund af befarad arbetsnedläggelse, utan ej allenast beviljade qvinnorna detta lönetillskott, utan äfven beviljade hela personalen 6 kr i månaden påökt, detta senare på grund, att en af karlarna begärt lönetillskott hvilket på sin tid ej beviljades. Hade ej jag i egenskap af Werk. direktör förekommit personalen med lika löneförhöjning som qvinnorna, hade helt säkert dagen efter det qvinnornas begäran uppfylldes, arbetarna gjordt samma framställning och bifölls nu denna åtgärd som af verkst. direktören gjordts, af nu sammanträdande styrelsen.

— — — — —
Linköping och Stångebrolyckan den 29/8 1906.

J. L. Brogren."

I mars 1908 begärde arbetarna löneförhöjning med 7—8 kronor per månad och önskade förhandlingar om "öfriga inom branschen förekommande fackfrågor". Verkställande direktören fick i uppdrag att samråda med de andra bryggerierna i staden för att "ordna förhållandena på för bolaget förmånligaste sätt". I april noterades i styrelsens protokoll: "Med anledning af att bryggeriarbetarne anslutit sig till fackförening, hafva vi, i likhet med öfriga bryggerier i Linköping nödgats ingå i Bryggeriernas Bojkottskyddsförening, Svenska Arbetsgifvareföreningen och Bryggeriarbetsgifvareförbundet". Som inträdesavgifter fick bolaget underteckna ansvarsförbindelser på sammanlagt 8.067 kronor.

Därmed hade den nya tiden på allvar svept in över idyllen vid Stångån. Och 1909 kom storstrejken.

Denna framträder i tablån över tillgångar och skulder den 31 december 1909, då det för första gången visar sig, att bryggerirörelsen gått med förlust. Denna uppgick till 2.888 kronor, och i styrelsens berättelse upplyses, att årets omsättning, 89.368 kronor, understeg fjolårets med 27.059 kronor, beroende på storstrejken, då "totalt försäljningsförbud var utfärdat för Linköpingsbryggerierna, medan samtidigt öl levererades till staden med omnejd från andra provinser". Inför bolagsstämman den 18 mars 1910 gav disponent Brogren en ingående redogörelse för de senaste årens utveckling:

"År 1903 användes till en brygd lageröl 750 kg malt och samma år till en brygd pilsneröl användes 700 kg malt. Från 1903 hava vi succesivt nedgått med maltvikten så betydligt, att nu användes till en brygd pilsneröl 535 kg malt och till lageröl 575 kg malt. Detta är naturligtvis av den aldra största betydelse att ej allmänheten få del av. Oaktat ölpriset år 1901 var

10 kr per 100/2 pilsneröl och 8 kr per 100/2 lageröl med 10 % rabatt, utgjorde 1901 års omsättning 157.736:70, då däremot 1909 års omsättning endast utgjort 89.368:70. Tager man då i beräkning det höga pris, som nu är rådande, 13 kr för pilsner och 11 kr för lageröl, så har omsättningen från 1901 till och med 1909 nedgått under hälften. — — — Som ytterligare exempel må anföras, att under år 1900 bryggdes 18 brygder isdricka lika med 136.000 halvbuteljer, och nu har denna dryck så ofantligt nedgått i omsättning, att vi ej ens under ett helt år våga göra en enda brygd, emedan detta skulle av ålder och förjäsning gå totalt förlorat. I vår bajerska jäskällare finnas numera endast 9 jäskar, varav en tid ett använts, ja, t. o. m. har det inträffat, att alla 9 karen stått tomma mitt under den rationella bryggsäsongen.”

Det blev svårt att följa med i den allmänna utvecklingen, ytterligare tillspetsad som denna var genom påfrestningen 1909. Verksamheten lämnade 1910 en vinst av 374:85, men genom att använda reserverade medel (bl. a. 11.810 kronor för försäljningen av brotomten till Statens järnvägar) kunde man ge en utdelning av 12 %. För 1911 var vinsten 452 kronor, och med reserverade medel gav bryggeriet för sista gången i sin gamla form utdelning, nu 6 %.

Så kom 1913. De bevarade handlingarna ge ett förvirrat intryck. Kallelse utfärdades till ordinarie bolagsstämma den 17 mars, och vid den fungerade nuvarande professor Axel Romdahl som ordförande och doktor Carl Sederblad som sekreterare. Stämningen var mot disponenten-verkställande direktören, varför denne tillkallat ett juridiskt biträde. Tretton arbetare hotade med att nedlägga arbetet, om disponenten skulle kvarstå. I sin sedvanliga inlägga förklarade denne, att bolagets ställning ytterligare förvärrats, sedan länsstyrelsen beslutat, att efter den 1 januari 1912 alla ölstugor skulle stängas klockan ett på lördagar och helgdagsaftnar, vilket innebar en inkomstminskning av 7.398 kronor. En återförsäljare upphörde med sin hantering, vilket gav en ny minskning med 3.912 kronor. Bryggeriet visade för året en förlust med 4.158 kronor. Verkställande direktören pekade också på den allt hårdare konkurrensen i Linköping och anförde, att i Stockholm hade tre bryggerier nödgats upphöra med verksamheten.

I den tilltrasslade situationen framträdde grosshandlaren *Herman Samuelsson* som den starke mannen. Han hade förvärvat en av de tidigare wiganderska aktierna, och vid årsstämman, då han valdes till vice verkställande direktör, dikterade han bl. a. ett beslut, att alla avgöranden lades hos styrelsen gemensamt, ”dock att s. k. bagatellsaker skulle få avgöras av verkställande direktören ensam.”

Under året höllos sedan en rad styrelsesammanträden, då arbetarnas lönekrav tillbakavisades, personal uppsades, alla dusörer vid helgerna indrogos och — förberedelser vidtogos för sammanslagning av L. T. Brogrens Bryggeriaktiebolag och Linköpings Bryggeriaktiebolag.

Den 14 februari 1914 undertecknades kontrakt om utarrendering av bryggeriet med inventarier för 13.000 kronor om året till det nybildade *Aktiebolaget Linköpings Förenade Bryggerier*. Vid årets ordinarie stämma redovisades som aktieägare disponenten Jon Brogren 1 aktie, disponenten John Svensson 1 aktie, densamme för Aktiebolaget Linköpings Förenade Bryggerier 76 aktier och grosshandlare Herman Samuelsson 1 aktie.

Omsättningen i det brogrenska bryggeriet hade föregående år sjunkit med 7.502 kronor, och en förlust redovisades på 7.642 kronor. År 1914 gav företaget en vinst på 9.552 kronor och en utdelning av 12 %. Vid ordinarie bolagsstämman 1915 beslutade man, att bolaget skulle träda i likvidation, och den 3 augusti 1916 redovisades disponent Jon Brogren såsom likvidator för L. T. Brogrens Bryggeriaktiebolags realisation.

När man sålunda följt det brogrenska företaget under dess fyrtioåriga tillvaro och sett det blomstra och gå tillbaka, erinrar man sig gärna några rader i professor Axel L. Romdahls memoarer "Som jag minns det" (1941). Författaren är dotterson till bryggeribolagets stiftare, L. T. Brogren, och har livliga pojkårsminnen från den tid, då morbrodern, Jon Brogren, var disponent för företaget. Några levande rader ur de romdahlska memoarerna må avsluta detta kapitel ur Linköpings näringshistoria.

"Till vänster om Stångebro, när man kommer uppifrån staden, leder en oxelallé in mot det gamla bryggeriet. Rakt fram ligger ett reveterat tvåvånings trähus, disponentbostaden. Under vår barndom bodde den originelle och temperamentsfulle (mor)brodern i det gamla huset såsom bryggeridisponent. De vägfarande kunde ofta se honom i allén, inspekterande de in- och utgående bryggarevagnarna och promenerande sin bruna tax, 'lille Jeppe'. På andra sidan allén låg en trädgård med en lövsal och en kägelbana med ryggen stödd mot baksidan av den rödmålade stallänga, som utåt allén fortsatte i tappningslokalen.

Nedanföer disponentbostaden låg stranden med båtbygga och badhus. En backe stupade ned mot brygghuset, mitt i backen till vänster tog kontoret emot kunderna, mitt emot det fanns en svagdrickskällare, som användes till arrest vid våra lekar. I det nybyggda moderna mälteriet släpptes vi ej in i vardagslag. Av brygghuset har jag ett livligt minne från min tidiga barndom. Man kom dit ned från kontoret genom en trappa. Jag kommer ihåg den starka förfäran jag kände, när jag första gången hörde surret av

maskinerna i den där trappan som också förde ner till bryggmästarens bostad, dit min mor skulle gå för att hälsa på sin kusin bryggmästaren och hans syster.

Utmed stranden, där ångbåtar och skutor kunde ligga förtöjda, radade sig 'vedfloder' och isdösar. De senare voro tabu för oss. Om vi trampade i deras sågspånstücken var bryggmästaren inte nådig. I det skumma stallet ovanför mälteriet gnäggade de feta och grova bryggarhästarna, vaktade av den enarmade drängen, 'lille Gustaf', och därovanpå bjöd höskullen möjligheter till gömställen vid våra lekar.

Det var ju en hel liten värld, där allt tänkbart roligt fanns: trädgården med röda astrakaner, kägelbanan, båten "Hoppet", som vi någon gång i lugnt väder fingo segla med ända ut på Roxen under beskydd av en gammal f. d. sjöman, kallad "finnegubben", badhuset, vars vatten var någorlunda, vedhögarna och skutorna, hästarna som vi kallade vid namn och gävo bröd, utkörarna, som vi stundom åkte med genom hela staden, stannande utanför alla ölstugor, säkert icke med vår pappas vetskap och gillande. Här var land och stad, idyll och rastlöst liv, en egendomlig atmosfär av öl och mäsik, humle och malt.

Till allt detta kom disponentbostaden. Den hade en märkvärdig gammaldags prägel över sig, låg i taket, särskilt i bottenvåningen, med breda golvtilljor som lutade så att en kula av sig själv rullade utför dem. Ett par tomma rum lågo i ena ändan på nedre botten. Dessa tomma rum erbjödo en utmärkt lokal för våra teaterföreställningar."

E. Aktiebolaget Linköpings Förenade Bryggerier.

Den 3 januari 1914 undertecknades stiftelseurkunden för Aktiebolaget Linköpings Förenade Bryggerier av disponenterna J. L. Brogren och J. G. Svensson, grosshandlaren A. H. Samuelsson, bryggmästaren A. R. Svensson och löjtnanten L. T. Brogren. Bolaget skulle förvärva bryggerier och andra liknande företag eller aktier i dylika och bedriva tillverkning och försäljning av malt- och läskedrycker ävensom annan därmed förenlig verksamhet. Aktiekapitalet skulle utgöra minst 156.000 och högst 468.000 kronor, och aktierna lydde på 100 kronor.

Aktieägarna i L. T. Brogrens Bryggeriaktiebolag och Linköpings Bryggeriaktiebolag överlämnade sina aktier mot erhållande av tolv resp. tio aktier i det nya företaget, och därjämte förvärvades aktierna i Larssons Bryggeriaktiebolag för 84.000 kronor. I övrigt fulltecknades snart minimikapitalet, och den 14 februari konstituerades bolaget. Med disponenterna Brogren och Svensson samt grosshandlare Samuelsson som styrelse begynte det nya företaget sin verksamhet. Denna drevs i det arrenderade brogrenska bryg-

geriet, under det att de båda andra bryggerierna nedlades. Det gamla bryggeriet vid Stångebro reparerades och vissa nya maskiner inköptes. Tomtområdet snyggades upp — gårdsplanen planerades och stensattes, "den gamla kaggelbanan skulle borttagas" för omändring av gödselstad, den elektriska installationen omlades och anslöts till Linköpings Elverks ledningar. Försäljningen av egna fabrikat började den 11 maj 1914. I styrelseberättelsen, som avgavs den 30 november, redovisades en nettovinst av 1.256 kronor, och omsättningen under tiden maj—september översteg de tre bryggeriernas sammanlagda under samma tid föregående år, "ehuru väl på grund av Magistratens beslut i anledning av den politiska situationen ölstugorna och nederlagen varit stängda under två veckor". Det är första världskriget, som här skymtar; från den 1 augusti hade krigsförklaringarna utfärdats.

Nästa år gav den första utdelningen med 6 % (9.360 kronor), varjämte 2.000 kronor avsattes till reservfonden, och 703 kronor överfördes till vinst- och förlusträkning. År 1917 var utdelningen åter 6 %, 1918 och 1919 lämnades 10 %, varjämte vissa belopp årligen reserverades.

F. ö. kännetecknas bolagets tillvaro av krigsårens speciella förhållanden. Protokollen tala om upprepade höjningar av varupriser och löner. Styrelsen fick föra ständiga förhandlingar med folkhushållningskommissionen och livsmedelsnämnden för att få korn och malt eller för att skaffa hö till hästarna. Icke minst det sista var ett problem; tidvis måste man ta mäsken till hästfoder. Då det 1917 blev förbud mot användning av svenskt korn för mältning, lyckades man skaffa amerikanskt material med allt vad det innebar av risker, kapningsförsäkring o. d. Hur tidstypisk är icke en uppgift i styrelsens protokoll den 4 juni 1918: "Verkställande direktören anmälde, att han till Livsmedelsnämnden för en tid av sex månader för potatislagring uthyrte den i allén belägna lagerkällaren mot en månatlig hyra av etthundra kronor". Det var den tiden, då kristiden var på toppunkten och lagrad potatis grodde och växte varhelst ett lagringsutrymme fanns!

Tidsförhållandena framtvingade gemensamma åtgärder mellan närliggande bryggerier. Bl. a. hölls den 1 februari 1918 ett sammanträde med representanter för bryggerierna i Linköping, Tannefors, Vimmerby, Kisa, Mjölby, Motala, Vadstena, Maspelösa och Åtvidaberg. Därvid diskuterades upphörande med pilsnerbryggning, extrakthalt på lagrat svagdricka, fraktförhållanden o. d.

Det saknades emellertid icke motsättningar mellan företagen. Särskilt var konkurrensen skarp med *Nya Centralbryggeriet* om leveranserna till systemvärdshuset i Linköping. Men 1918 kom man in på nya linjer i förhållandet mellan de båda företagen. Planer framfördes nämligen på en fusion, och man lät göra en värdering av de båda aktiebolagens aktier. Vid Förenades ordinarie bolagsstämma den 30 januari 1919 var man överens, och på styrelsens förslag beslutade stämman, att "Aktiebolaget *Nya Centralbryggeriet* övertager alla Aktiebolaget Linköpings Förenade Bryggeriers tillgångar och skulder såsom likvid för 1.170 nyutgivna aktier å nominellt 250 kronor i Aktiebolaget *Nya Centralbryggeriet*". Aktieägarna i Linköpings Förenade Bryggerier erhöles för fyra aktier på tillhoppa nominellt 400 kronor i utbyte tre aktier i Aktiebolaget *Nya Centralbryggeriet* på tillhoppa nominellt 750 kronor.

Den 29 december beslutades å en extra bolagsstämma, att Aktiebolaget Linköpings Förenade Bryggerier skulle upplösas och träda i likvidation. *Nya Centralbryggeriet* hade då under hela år 1919 drivit rörelsen vid bryggeriet.

ANNONSER

Kusalik Ernst
 Hausmeningerstraße 14/2/5
 3362 Mauer
 Austria
 E-Mail: kusi@utanet.at

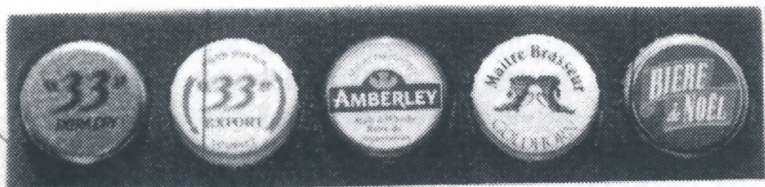
Önskar: Ölunderlägg från hela världen, speciellt från Norden

Erbjuder: Ölunderlägg från hela världen

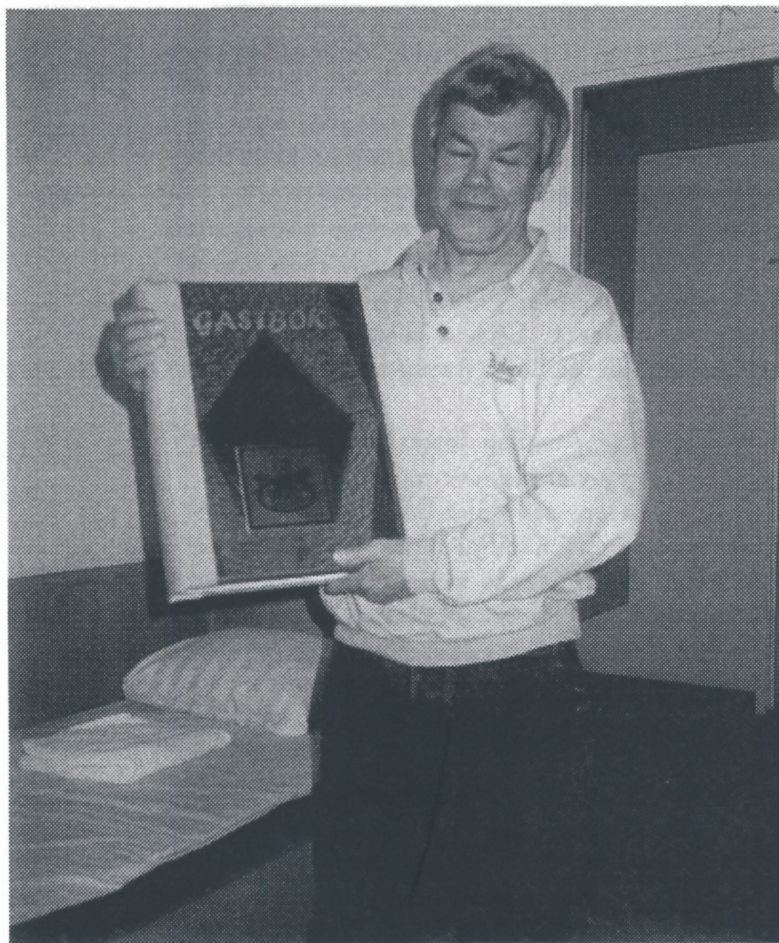
DEBELLE BRUNO
 CHEMIN DES CATONS
 05260 CHABOTTES
 FRANCE

Önskar: Felfria kronkapsyler från hela världen

Erbjuder: Kronkapsyler från hela världen samt ölunderlägg från Frankrike

ADVERTISEMENT

I am beer labels collector and I collect label from all the world. I am looking for some partners for exchanging. I can send in a letter about 60 or 150 pieces Slovak and Czech beer labels, or in one time I can exchange 150 or 300 pieces of labels (every label is different). Jan Pokrievka, II.kolonia 24, 036 08 Martin, Slovakia, e-mail: pokr@sahp.sk

Sören visar upp en gästbok, försedd med Bredaryds Vårdshus logo, som Veikko Roos tillverkat/låtit tillverka